

gedachten in de richting van heersende ideeën rondom het kernidee *duur* zoals 'duurkoop is goedkoop'; 'hoe duurder hoe beter' of juist 'wat duur is moet je mijden'; 'duur is afzetterij'. Ansbombe en Ducrot spreken van topische velden waarin de topen hiërarchisch geordend zijn naargelang ze goed of beter kunnen dienen om de gedachten in de richting van bepaalde conclusies te sturen.

De argumentatieve indicatoren - connectoren en operatoren - hebben als functie aan te duiden welke topen geselecteerd moeten worden bij de interpretatie en in welke richting - ondersteunend of ontkrachtend - die topen moeten worden ingezet. De indicatoren kunnen opgevat worden als instructies wat betreft de argumentatieve richting en kracht van de uitdrukking-in-gebruik.

In 'Dit boek is erg duur maar interessant' stuurt de operator *erg* bij het predikaat *duur* naar topen zoals 'duur moet je mijden' zodat 'Dit boek is erg duur' op de conclusie aanstuurt dat je het boek niet moet kopen. De connector *maar* stelt hier de positieve conclusie tegenover die volgens de toop 'interessant is wel wat waard' getrokken kan worden uit '...[dit boek is] interessant'. *Maar* geeft bovendien de oriëntatie op de conclusie 'je zou het moeten kopen' doorslaggevend gewicht. 'Dit boek is erg interessant maar duur' zou de instructies van argumentatieve richting precies andersom geven, en wel georiënteerd op de conclusie 'koop het maar niet'. De predikaten *interessant* en *duur* leiden naar bepaalde topische velden maar het zijn de indicatoren die door hun vaste betekenissen de argumentatieve richting en kracht van het taalbouwsel besturen. Een vergelijking met de vaste betekenissen die we toekennen aan logische constanten dringt zich op maar men kan zelfs denken aan de minder vaste - want soms incorrect of niet-argumentatief gebruikte - maar ideaal gesproken toch ook vaste betekenissen van sommige van de bekende indicatoren van argumentatie zoals bijvoorbeeld *want* (Nølke 1990).

Ansbombe en Ducrot bouwen echter ook een zekere contextgevoelighed in bij hun beschrijving van de werking van de indicatoren. De indicatoren zijn zoekinstructies. Ze creëren vaste lege plekken die bij de interpretatie van het taalbouwsel-in-gebruik moeten worden ingevuld. In de gangbare theorieën over indicatoren worden deze nooit expliciet voor contextgevoelig aangezien. Het samenwerkingsbeginsel van Grice met de stelregel van relatie verklaart dat we (1) *Ik moet tanken* verbinden met (2) *er zit nog tien liter in de tank*, zodanig dat het feit dat er nog (maar) tien liter in de tank zit een reden is om te moeten tanken. Als de indicator *want* het verband tussen (1) en (2) expliciteert, zien we in *want* alleen maar de vaste, argumentatie-aanduidende betekenis.

Wanneer *want* echter opgevat wordt als zowel een argumentatie-aanduiders als een context-aftastende zoekinstructie van richting en kracht van de argumentatie, dan wordt recht gedaan aan het contextgevoelige aspect van de indicator. In systematisch pragma-dialectische termen uitgedrukt, kan dan de indicator worden ingezet met de zoekinstructie naar domein-, object- en aardrelevantie van het taalbouwsel-in-gebruik (Van Eemeren en Grootendorst 1990).

Bij de domeindimensie van relevantie gaat het om de vraag in welke context er sprake is van relevantie: is het taalbouwsel-in-gebruik relevant voor een van de vier discussiefasen van het pragma-dialectische model?

Bij objectrelevantie gaat het er om vast te stellen wat precies van het taalbouwsel-in-gebruik relevantie heeft: de propositie, de strekking of allebei. De aarddimensie heeft betrekking op de vraag of het gaat om relevantie of irrelevantie die te maken heeft met (on)duidelijkheid of (on)volledigheid. Van Eemeren en Grootendorst onderscheiden hier verschillende typen van relevantie zoals ordenings-

relevantie, duidelijkheids-, compleetheids- en funderingsrelevantie.

In (1) *Ik moet tanken* [want] (2) *er zit nog tien liter in de tank* helpt *want* door zijn vaste, argumentatie-aanduidende betekenis te bepalen dat (2) argumentatief verbonden is aan een standpunt (domeinrelevantie). *Want* geeft tegelijk de instructie die witte plek in te vullen en op zoek te gaan naar een in de context passend standpunt (objectrelevantie). Tenslotte houdt *want* de instructie in op zoek te gaan naar het verband tussen (1) en (2). Dat verband wordt in de tekst niet geëxpliciteerd zodat men kan spreken van onvolledigheid (aardrelevantie). De operatoren *nog tien liter* in (2) geven enige indicatie van welke toop uit het topisch veld geschikt zou zijn om het door *want* aangeduide verband in te vullen.

Als in de voorbeeldzin *tien liter* wordt vervangen door de sterk richtinggevendende en daardoor veel meer interpretatie-inperkende operator *weinig*, dan krijgt de interpretator er een specificatie van de toop bij: *weinig* kan een aansporing zijn om aan te vullen tot er weer genoeg is, aan *tien liter* is niet te zien of dat als weinig of genoeg wordt opgevat.

In (3) *Ik moet van Kees tanken maar er zit nog tien liter in de tank*, geeft de connector *maar* aan dat er sprake is van argumentativiteit en tot de vaste betekenis van *maar* behoort volgens Ansbombe en Ducrot ook dat deze connector het voorafgaande (X) in tegenstellend verband zet tot het erop volgende - en doorslaggevend - (Y) (domeinrelevantie). De contextgevoelighed van *maar* brengt mee dat naar de invulling van X en Y gezocht moet worden. "Ik moet van Kees tanken" ondersteunt de gedachte 'Ik moet tanken' (p) en kennelijk ondersteunt 'er zit nog tien liter in de tank' de tegengestelde - en doorslaggevend - gedachte 'Ik hoef nog niet te tanken' (q). *Maar* verbindt p met q (objectrelevantie). Door *maar* wordt het topisch veld aangesneden waarin de toop 'als je weinig hebt, moet je aanvullen' een grens krijgt bij tien liter (aardrelevantie).

3. Precisering en selectieve uitbreiding

Van de in de voorbeeldzinnen opgevoerde indicatoren van argumentatie is *want* een oude bekende, maar de operator *weinig* en de connector *maar* worden alleen bij Ansbombe en Ducrot als argumentatie-indicatoren gezien. Een pragma-dialectische analyse zou op twee manieren van de Franse theorie kunnen profiteren.

Wat betreft de bekende indicatoren zou meer aandacht voor hun instructie karakter en dus contextgevoelighed, opleveren dat systematisch gezocht wordt naar de drie dimensies van dialectische relevantie, wat - voor wat de indicatoren betreft - tot nu toe slechts incidenteel en intuïtief gedaan werd. Het systematisch checken van de objectrelevantie van een door *want* geïntroduceerde uitdrukking bijvoorbeeld, maakt (4) *Ik ga voorlopig niet tanken, want dat hou je toch allemaal bij?* waarin *want* de illocutie van het voorafgaande tot object heeft, minder problematisch.

Wat betreft de nieuwe indicatoren zou een pragma-dialectische analyse, die immers een maximaal argumentatieve interpretatie voorstaat, zeker rekening moeten houden met wat deze indicatoren kunnen bijdragen aan het enerzijds ontdekken van argumentatief gehalte van uitdrukkingen en anderzijds inperken van het aantal mogelijke interpretaties. Door het bepalen van de argumentatieve richting en kracht van uitdrukkingen-in-gebruik, wordt het dikwijls duidelijker waar een discussiant aan gehouden kan worden. In het volgende voorbeeld zegt de spreker op de vraag of bepaalde studenten informatie over Mauriac kunnen verstrekken feitelijk twee keer

hetzelfde. De operatoren *niet alle* en *enkele* geven echter aan dat de richting van de argumentatie in (5) een negatieve en in (6) een positieve gebondenheid oplevert aan de propositie dat deze studenten de gevraagde informatie kunnen leveren.

(5) *Ze hebben niet alle boeken van Mauriac gelezen; (6) Ze hebben enkele boeken van Mauriac gelezen.* Een analyse aan de hand van het samenwerkingsprincipe van Grice, waarin alleen op het informatieve en niet op het argumentatieve gehalte wordt gelet, kan niet - of niet systematisch - tot de vaststelling van deze gebondenheid komen. In een analyse gebaseerd op Grice's cooperatie-beginsel geeft de spreker in (5) en in (6) immers in gelijke mate te weinig informatie. Hoe het dan komt dat in (5) een negatief en in (6) een positief antwoord geïmpliceerd wordt, kan op grond van de uitbuiting van de stelregel van kwantiteit niet worden vastgesteld.

Aandacht voor de Franse indicatoren wil nog niet zeggen dat de pragma-dialectische argumentatietheorie met beide soorten moet worden aangevuld. Van de connectoren zou eerst onderzoek moeten worden of de Nederlandse vertalingen van de Franse connectoren ook in argumentatief gehalte wel equivalent zijn. De connectoren waarvoor dat het geval is, kunnen rechtstreeks worden opgenomen.

Voor de operatoren moet hetzelfde nagegaan worden en vervolgens zouden die een aparte, voorwaardelijke categorie indicatoren kunnen vormen. Alleen op voorwaarde dat een argumentatieve interpretatie van een tekst of tekstfragment op zijn plaats is, zouden de operatoren als indicatoren van argumentatieve richting bij de interpretatie betrokken kunnen worden. Dit lijkt misschien in te gaan tegen de opvatting van Anscombre en Ducrot over de fundamentele argumentativiteit van taal, maar het bespaart de interpretator de extra stap van altijd aanwezige argumentatieve relevantie van ieder element van een tekst, naar argumentatieve (ir)relevantie van grotere tekstdelen zoals de samengestelde taalhandeling argumentatie en bovendien maken Anscombre en Ducrot in recentere publicaties ook zelf dit onderscheid tussen argumentativiteit en het taalhandelingscomplex argumentatie (Anscombre 1989).

4. Conclusie

De pragma-dialectische theorie kan wat betreft indicatoren van argumentatie uitgebreid worden met bepaalde elementen uit de Franse theorie en de heuristische functie van de bekende indicatoren kan worden gepreciseerd met betrekking tot hun contextgevoeligheid. Deze precisering volgens de geïntegreerde pragmatiek van Anscombre en Ducrot komt neer op een beschrijving van de zoekinstructies ter invulling van de argumentatieve richting en kracht van uitdrukkingen-in-gebruik en kan geformuleerd worden in termen van zoekinstructies naar pragma-dialectische relevantie.

Bibliografie

- Anscombre, J.-C.
 1980 'Voulez-vous dériver avec moi?' In: *Communications* 32, 61 - 125.
 Anscombre, J.-C.
 1989 'Théorie de l'argumentation, topoi, et structuration discursive' In: *Revue Québécoise de linguistique* 18, 13 - 57.
 Anscombre, J.-C., et O. Ducrot
 1983 *L'Argumentation dans la langue*, Bruxelles.

Anscombre J.-C., et O. Ducrot
 1986 'Argumentativité et informativité' In: Michel Meyer (ed.) *De la métaphysique à la rhétorique*, Bruxelles.

Ducrot, O.

1980 *Les échelles argumentatives*, Paris.

Emmeren, F.H. van, en R. Grootendorst

1990 'Relevantie in argumentatieve teksten' In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, (12), 180 - 190.

Emmeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruijer

1983 *Argumentatieler 1. Het analyseren van een betoog*. Groningen.

Emmeren, F.H. van, R. Grootendorst en B. Meuffels

1984 'Het identificeren van enkelvoudige argumentatie' In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing* (6) nr.4, 297 - 311.

Emmeren, F.H. van, R. Grootendorst en B. Meuffels

1985 'Gedifferentieerde replicaties van identificatie-onderzoek' In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing* (7) nr.4, 241 - 258.

Nøtke, Henning

1990 'The logic and pragmatics of connectors' In: *Hermes* 5. Arhus: The Arhus School of Business.